

*Gezamenlijke uitgave
KNNV en IVN
in Noord West Overijssel*

Koppel

KNNV Koninklijke Nederlandse
Natuurhistorische Vereniging,
vereniging voor veldbiologie

KNNV Afdelingsbestuur
Postbus 171 8330 AD Steenwijk

Bankrek.nr: NL95INGB0001027674 t.n.v.
KNNV afd.
De Noordwesthoek Steenwijk.

Voorzitter en Redactiesecretaris

Ton Bode, 0521 512074
voorzitter@noordwesthoek.knnv.nl

Secretaris Thijs Krösschell, 0521 795081
secretaris@noordwesthoek.knnv.nl

Tweede secretaris Tilly Berkenbosch,
0513 688463
tilly.berkenbosch@planet.nl

Penningmeester en ledenadministratie
Annette Bos, 06 51387138
penningmeester@noordwesthoek.knnv.nl

Bestuurslid Emile de Leeuw,
0561 477880
1awfs@xs4all.nl

Bestuurslid Greet Sanderse
greet.sanderse@home.nl

Bestuurslid vacant

Waarnemingen Ton Bode,
0521 512074
ton.bode@planet.nl

IVN Vereniging voor natuureducatie en
duurzaamheid.

IVN Afdelingsbestuur
Postadres Havezatherweg 5
8066 PB Belt-Schutsloot

Bankrek.nr: NL45INGB0000342784 t.n.v.
IVN afd. Noordwest Overijssel Steenwijk

Voorzitter Rian Hoogma
Binnenpad 44 8355 BS Giethoorn
0521 362279
jagerhoogma@hotmail.com

Secretaris Lute Nederhoed
Havezatherweg 5 8066 PB Belt-Schutsloot
038 3866589
ivn-secr@solcon.nl

Ledenadministratie Lyda Feenstra,
de Hilde 4, 7948 DS, Nijeveen
0522 251098
lydafeenstra45@gmail.com

Penningmeester Maarten Punt
Venebosweg 2 Ossenzijl
0561 851393
puntm@casema.nl

Bestuurslid Henk Mulder,
Oudeweg 97, 8376 HS Ossenzijl
0561 477574
henkmulder525@gmail.com

Bestuurslid Els Heibrink
0521 510211 06 57187354
elsheibrink@hotmail.com

Werkgroepen KNNV en IVN overzicht coördinatoren

KNNV

Vogelwerkgroep Thijs Krösschell
0521 795081
jmkrosschell@ziggo.nl
Weidevogelbescherming Ynske Ypma
0521 360921
ynskeypma@home.nl
Wintervoeding Jaap de Jong
0521 362389

Plantenwerkgroep Annette Bos
06 51387138
annette.bos@kpnmail.nl

Vlinderwerkgroep Gerrit Padding
0521 516771
gerritpadding@hotmail.com

Geologiewerkgroep Wim Brussee
0521 516373
krebberbrussee@hetnet.nl

Werkgroep Wolterholten Ernst J.Kleis
0521 513845
ej.kleis@hetnet.nl

Lezingen Theo van de Graaf
0521 587345
tvandegraaf@home.nl

Excursies Saskia Holleboom en Hugo Hemelrijk
0521 850963
saskia_holleboom@hotmail.com

Natuur en milieuplatform Henk Plat
0561 452117
henk.plat@planet.nl

Websitebeheer Emile de Leeuw
0561 477880
webmaster@noordwesthoek.knnv.nl
Website
www.knnv.nl/noordwesthoek

Contributie en lidmaatschap
KNNV leden € 30,50
KNNV huisgenootleden € 15,25
NWH en NWH huisgenootleden € 13,00
(nieuwe NWH leden niet meer mogelijk)
De contributie moet voor 1 maart ontvangen zijn. Opzegging schriftelijk voor 1 november opgeven aan de ledenadministratie

IVN

Excursies en gidsen Els Heibrink
0521 510211 06 57187354
elsheibrink@hotmail.com

Cursussen Lucille Keur
0561 477574
lkeur@hetnet.nl

Vogels Albert Steenbergen
0521 513547
albertsteenbergen@hotmail.com

PR Jan Feenstra, Nijveen
0522 251098 06 53116070
janfeenstra46@gmail.com

Natuurkoffers contactpersoon
Gerry Teurlinckx
0521 513495
gerryteu@planet.nl

Werkgroep Jeugdnatuurclub De Weerribben
Wieke Nijland contactpersoon
0522 244766
janenwieke88@gmail.com

Websitebeheer Louis Volkers
0521 521377
ivn.nwo.web@gmail.com

Website
www.ivn.nl/afdeling/noordwestoverijssel

Contributie IVN € 18,50 per jaar
Leden ontvangen het blad "Koppel" en "Mens en Natuur", tijdschrift van het landelijk IVN.
Donateur kan iedereen worden, die geen werkend lid kan of wil zijn, maar wel het verenigingswerk wil steunen: bijdrage € 18,50 incl "Koppel"
Huisgenootenlid bijdrage € 5,00
Beëindiging van het lidmaatschap IVN Noordwest Overijssel, via schriftelijke opzegging bij het secretariaat van het IVN voor 1 november van het lopende jaar.

INHOUD

blad 2	Van de redactie
blad 3	Van de voorzitters
blad 4	Nieuwjaarsbijeenkomst IVN en KNNV 2016 Oproep leden met Univéverzekering
blad 5	Een vlinderroute
blad 7	Helmkruid en zijn bezoekers
blad 8	De vos, een schuwe soort?
blad 9	Verslag paddenstoelenexcursie
blad 11	Wandeltip
blad 15	Aankondigingen Lezingen
blad 17	Vooraankondigingen
blad 18	Excursieomschrijvingen
blad 23	Vooraankondigingen Agenda KNNV - IVN
blad 24	Agenda

“Koppel”, jaargang 3 , nummer 4, vierde kwartaal 2015.

Natuurtijdschrift “Koppel” is een gezamenlijke uitgave van de KNNV en het IVN.

Redactie : Adrie Janne Westerneng

Vormgever : Gijs Westerneng

Foto's voorzijde door Jaap Veneboer

Drukwerk: drukkerij Hovens Gréve BV te Steenwijk

Belangrijke informatie voor het aanleveren van kopij:
graag op A5 formaat, via de mail en als **platte tekst (zonder opmaak)**.
geen pdf bestand, foto's op een apart bestand.

Het volgende nummer verschijnt per 1 januari 2016.

Kopij hiervoor graag voor 1 december

Redactieadres Schoolstraat 27 8371 WJ Scheerwolde.

E-mail redactiekoppel@gmail.com

Van de redactie

Maar goed, dat ik eerst de tekst van de voorzitters door kon lezen! Het toeval wil, dat ik het over hetzelfde onderwerp wilde hebben, namelijk dat de "Kop" toch wel zo'n beetje alles inhoudt, waar je als natuurliefhebber naar durft te verlangen! Je raakt er nooit uitgekeken en het verveelt nooit. En dan die waarnemingen van sommigen! Om van te watertanden.

Theo van de Graaf, die iets heeft met marterachtigen, Ton, die de vossen niet

van zich af lijkt te kunnen schudden en Jaap Veneboer, die zich omringd voelde door alle paddenstoelen uit het boekje! Ik bedoel maar....

Dan ik! Ik moet het rijtje afmaken:

vogels: ik kan er niet genoeg van krijgen, totdat ik die gezellige fladderaars in mijn appelboom zie zitten! Die lekkere appels zie ik veranderen in overjarige muffins.... Vogels, kwetterend, spetterend en fluitend vanaf elke dakpan, ons aankijkend vanuit de heg. Zo schattig, fijn, dat we ze ons hebben uitgezocht. Behalve dan de jonge spreeuw, die Gijs dan weer geduldig uit de kachelpijp vist, ermee naar buiten loopt, waarna de geluksvogel weer blij de zon tegemoet vliegt.

En dan dat zonnige hoekje met die heerlijke frambozen, met zoveel zorg geplant door Tineke: van boven tot onder kaalgevreten door slakjes! Het terras, eens omringd door prachtige klimplanten, waar je nu dwars doorheen kijkt, want ook dat is blijkaar heel erg lekker: slakkensporen!

Lekkage op het dak, geen wonder! Wat dacht je van wespen? Ze gingen voor bed en breakfast!. Weet ik veel, dat die beestjes niet alleen steken kunnen, maar ook nog je dakbedekking ondermijnen om hun nest kwijt te kunnen!

Nog maar te zwijgen over het gedierte dat je niet ziet, maar wel hoort. Zodra het licht uitgaat, strijken ze neer naast je oor. Ik kan hun bloed wel drinken! 's Nachts, dan hoor je ze in kolonne boven je hoofd heen en weer rennen: muizen, begrijp ik, gezien de hoeveelheid keutels op de vensterbank. Alles bij elkaar opgeteld twijfel ik wel eens aan al die goede bedoelingen van deze diertjes, als u begrijpt wat ik bedoel!

Rest mij nog om u de inhoud van deze uitgave aan te bevelen. Laat uw kennis van paddenstoelen te wensen over, bent u het "spoor" kwijt, zijn uw zintuigen toe aan een oprisser? De agenda biedt uitkomst voor al deze problemen! En denk erom: drie

oktober: de ledendag, niet vergeten!

Adrie-Janne

Van de voorzitters

Het zomerseizoen is weer voorbij, de herfst is in aantocht. Hopelijk hebt u net als wij enorm genoten van de zomer, waarin het weer meestal goed genoeg was om naar buiten te gaan.

Misschien bent u dichtbij of ver weg op vakantie geweest

en wist u het bij thuiskomst weer zeker. Wat wonen wij HIER in een prachtige streek. Onze eigen omgeving leent zich uitstekend om alleen of met elkaar, al dan niet in verenigingsverband, op pad te gaan. Zelfs toeristen uit alle delen van de wereld hebben immers ook de Kop van Overijssel ontdekt. Hoewel veel van die toeristen voor het waterdorp Giethoorn als bestemming kiezen, is er ook menig vogelaar, plantenliefhebber of vlinderfanaat in onze omgeving actief. Met name het Nationale Park Weerribben-Wieden mag zich in een goede belangstelling verheugen. De vele ingevoerde waarnemingen op de landelijke website "waarneming.nl" laten dat duidelijk zien. Heel blij zijn wij dan ook met onze drie kersvers gediplomeerde gidsen, die enthousiast de schoonheid van ons gebied onder de aandacht weten te brengen. In de vorige Koppel kon u een verslagje over de door hen gevolgde cursus lezen. In de pers verschenen berichten over de door een toeristische jager gedode en bij de lokale bevolking geliefde leeuw Cecil. Was u ook zo ontzet over die onnozele actie? Maar ook in ons land gebeuren soms rare dingen. Zo kwam laatst in het nieuws het bericht over enkele jongetjes die een egel als voetbal hadden gebruikt, wat de egel uiteraard niet overleefde. Wij moeten ons druk blijven maken om het nodeloos doden van (ring)slangen, kikkers of andere dieren, die voor sommigen onaantrekkelijk zijn of door onkunde door sommigen voor gevaarlijk worden aangezien. Reden voor ons om alert te blijven en via educatie en excursies belangstellenden de leefwijze en ontwikkeling van dier- en plantensoorten duidelijk te maken. Als laatste vragen we nog de aandacht van onze leden voor de ontwikkelingen op landelijke en lokale schaal over de samenwerking en het mogelijk samengaan in de toekomst van de verenigingen IVN en KNNV. Achter de schermen wordt actief over verdere samenwerking nagedacht. Hier in de Kop doen we al het nodige op dit gebied en we dagen onze leden uit om met ideeën te komen om die samenwerking verder uit te bouwen. Denken jullie met ons mee?

Ton Bode en Rian Hoogma

NIEUWJAARSBIJENKOMST IVN EN KNNV

Hoewel nog vroeg, menen wij er toch goed aan te doen de lezers van Koppel alvast te attenderen op de datum van de gezamenlijke Nieuwjaarsbijeenkomst 2016 van IVN en KNNV. Begin dit jaar werd deze bijeenkomst voor het eerst gezamenlijk georganiseerd en gezien de goede ervaringen hebben de wederzijdse besturen besloten, dit in het vervolg ieder jaar te doen. De Nieuwjaarsbijeenkomst 2016 wordt gehouden op **zaterdag 9 januari** in Tuk's Theehuis. De bijeenkomst wordt voorafgegaan door een natuurwandeling. Over de exacte tijden en de wijze van opgeven wordt u in een later stadium per email, website of Facebook en Koppel nummer 1 van 2016 nader geïnformeerd.

Wij hopen dat velen van u op zaterdag 9 januari aanwezig zullen zijn om elkaar een Voorspoedig Nieuwjaar te wensen.

De wederzijdse besturen van KNNV en IVN

Oproep aan onze leden met een Univé-verzekering

Univé Noord-Nederland, regio Meppel organiseert een sponsoractie voor verenigingen in de regio. KNNV afdeling De Noordwesthoek is een van de verenigingen die de komende drie jaar voor sponsoring in aanmerking komt. De hoogte van de sponsorbijdrage wordt mede bepaald door het aantal stemmen, dat leden van Univé uitbrengt op onze vereniging. Stemmen kan via de website van Univé:

www.univevoorleden.nl.

Dus bent u lid van Univé, stem dan mee voor de KNNV. En wacht daar vooral niet te lang mee. Stemmen kan nu!

De KNNV afdeling De Noordwesthoek kan een extra financieel steuntje in de rug goed gebruiken voor het uitvoeren van al haar activiteiten.

Een vlinderroute en meer dan vlinders

door Ton Bode

Enkele jaren geleden was ik op een avond van de vlinderwerkgroep van de KNNV afdeling. Op deze avonden worden waarnemingen besproken en verdiepen de aanwezigen zich in de wonderlijke wereld van dag- en nachtvlinders. Ook libellen komen daar sinds enige tijd aan bod. Op de bewuste avond was boswachter Paul Verbij van Natuurmonumenten (NM) aanwezig. Hij had informatie bij zich over de 'vlinderroutes' die dat jaar zouden worden gelopen. Hij gaf aan dat de populaties van twee vlindersoorten in De Wieden worden gevolgd, namelijk de aardbeivlinder en de

zilveren maan. Op de routes, die op verzoek van NM worden gelopen, worden de aantallen van deze soorten vlinder, maar ook van andere genoteerd. De bezoeken vinden plaats in de periode eind april / begin mei tot en met augustus / begin september. Het leek Netty en mij, als vogelaars en zoogdiermensen, wel leuk om aan deze activiteit mee te doen. Via Gerrit Pad-

ding kregen we van NM toestemming om een route nabij Dwarsgracht te lopen. Omdat we op onze route niet alleen vlinders zagen, maar ook andere beestjes tegen kwamen, vonden we het leuk om die ook op te schrijven. Dat kon uiteraard alleen als we die soorten konden herkennen. Daarbij maken we soms foto's om latere determinatie met behulp van veldgidsen mogelijk te maken. Niet alles krijgt direct in het veld een naam mee.

De resultaten zijn goed. In de afgelopen vier jaar vonden we 17 soorten dagvlinder. Sommige elk jaar, zoals het oranje-tipje aan het begin van elk seizoen, het Icarusblauwtje en de zilveren maan. Deze laatste vliegt in twee generaties per jaar in het gebied rond. Eenmaal zagen we een koninginpage overvliegen en vorig jaar enkele malen de oranje luzernevlinder. De aardbeivlinder, een van de aandachtsoorten voor NM, ontbreekt nog op onze route.

Van de overdag vliegende nachtvlinders (tot nu zes soorten) komen we de gamma-uil en de Sint Jansvlinder elk jaar tegen, maar een leuke soort als het goudvenstertje zagen we alleen in 2014 en 2015.

Behalve naar vlinders wordt er ook gekeken naar het voorkomen van juffers en libellen

(respectievelijk zeven en elf soorten), sprinkhanen (vier soorten) en spinnen (vier soorten). Bij de sprinkhanen zijn het

de jaarlijkse ontmoetingen met de moerassprinkhaan en de gouden sprinkhaan die het hart sneller doen kloppen en bij de spinnen gaat onze interesse vooral uit naar de grote oever-spin, maar ook de viervlekwielwebspin wordt regelmatig gespot. Onze ervaring is dat als je een aantal soorten eenmaal kent, het waarnemen je een stuk eenvoudiger aangaat. Maar juffers en libellen vliegen vaak zo snel dat we ze voorbij moeten laten gaan zonder de naam te kennen. Maar zit er dan eens een stil en kan er een foto worden gemaakt, dan is het vaststellen van de soort vaak toch mogelijk.

Dit jaar troffen we naast de eerder ge-

noemde soorten ook enkele exemplaren van de muskusbok aan die op scherm-bloemen aan het foerageren waren. Met zijn lengte van ongeveer drie centimeter en nog langere voelspriet is deze boktorsoort een imposante verschijning. Maar behalve naar de fauna van kleine beestjes, ontsnappen ook de grotere niet aan onze aandacht. Zo zien we jaarlijks de bruine kikker, de heikikker en de poelkikker. Niet elk jaar zien we een ringslang door het gras naar de slootkant gaan en vorig jaar en dit jaar vloog

van dezelfde plek tijdens meerdere bezoeken een watersnip op. Dat was voor ons overigens reden om NM te vragen voor het betrokken perceel de maaidatum uit te stellen, zodat de watersnip de kans kreeg het broedseizoen succesvol te voltooien. Watersnippen broeden tot in juli en in de eifase zal verstoring door maaien niet goed uitpakken voor het broedsel. In 2014 is er zeer laat, ruim na het broedseizoen van de watersnip gemaaid. Dit jaar lag de maaidatum eerder en werd het loonbedrijf (Smit uit Dwarsgracht) door NM geïnformeerd over de aanwezigheid van watersnippen. Er kon dus rekening met het nest gehouden worden tijdens het maaien dat begin augustus werd gedaan. De werknemer van Smit lette goed op, want hij kon tijdens zijn werk vier watersnipkuikens redden. En zo hebben de activiteiten op een vlinderroute ook weer hun nut voor de vogels gehad.

Helmkruid en zijn bezoekers

door Ton Bode

Zoals ik al eerder schreef, in Koppel 4 van oktober 2013, vond ik in onze tuin enkele exemplaren van de helmkruidbladwesp. Een van de helmkruiden, er zijn er vier, groeit al jaren in mijn tuin, in een hoekje waar het rustig is en waar de planten half in de schaduw en ook een beetje in de zon kunnen staan. De kleine bloemen trekken niet zo zeer door hun kleur, maar waarschijnlijk meer door hun geur de aandacht van meerdere insectensoorten. In juli van dit jaar troffen we wel enkele rupsen aan, die de planten voor een groot deel kaal hadden gevreten. Volgens het gidsje 'Vlinders, rupsen en waardplanten' worden de eitjes bij de bloemen afgezet en leven de rupsen, die tot vijf centimeter lang kan worden, van de bloemen, de knoppen en de onrijpe vruchtjes. Zodra die op zijn wegen ze zich ook aan de bladeren van de

Koppel oktober 2015

plant. En zover was het in onze tuin al gekomen. De rupsen zaten vrij op de kale stengels en vielen door hun lichte kleur goed op. Het ging om de rupsen

van de helmkruidvlinder, een nachtvlinder die bij de familie van de uilen hoort. Omdat de helmkruidvlinder ook de bloemen van de vlinderstruik bezoekt, ben ik begin augustus eens op de vlinderstruiken in onze tuin gaan kijken. De helmkruidvlinder trof ik daar niet aan, misschien was ik al te laat met mijn speurtocht. Maar op de vlinderstruiken waren wel een aantal andere uilen aan het foerageren. Met de hulp van Gerrit Padding konden we vaststellen dat het hier om de breedbandhuismoeder ging. En zo kom je van het een op het ander. Het op naam brengen van nachtvlinders is overigens niet zo eenvoudig voor ons. Veel soorten uit dezelfde families lijken sterk op elkaar en om de details van de waargenomen vlinder te vergelijken met een 'plaatje uit het boek' is geen sinecure. Maar een foto (en Gerrit) kan daar zeer goed bij helpen.

De vos, een schuwe soort?

door Ton Bode

In Noordwest-Overijssel is het mogelijk om vossen tegen te komen. Uit het verspreidingskaartje van de vos in het boek 'De zoogdieren van Overijssel' blijkt dat de waarnemingen aan vossen vooral

worden gedaan in en rondom ons onvolprezen nationale park Weerribben-Wieden en het bosgebied van De Eese/Woldberg. Incidentele waarnemingen van (sporen van) vossen zijn er ook uit het agrarische gebied in deze omgeving. Die sporen zijn meestal de uitwerpselen, waarmee de vos ook zijn territorium markeert.

Vossen staan bekend om hun nachtelijke leefwijze. Waarnemingen aan vossen worden dan ook meestal in schemering en nacht gedaan. Het is mij nog niet gelukt om een vos in de koplampen van mijn auto 'te vangen' als ik 's nachts op pad ben. Wel heb ik een keer een vos gezien vanuit de waarnemingshut bij Wanneperveen. Dat was op een avond. Het was nog volledig licht en de vos doorkruiste het grasland tussen de stroken water. Op korte afstand passeerde hij enkele reeën die aan het grazen wa-

ren, maar beide soorten leken zich niet veel van elkaar aan te trekken.

In de tijd dat vossen opgroeiende jongen hebben, moet er wel 'brood op de plank' komen. Pa en moe vos gaan in die periode ook wel overdag op pad om aan voedsel te komen. Het menu van de vos bestaat voor een groot deel uit muizen. In muizenrijke jaren, zoals het topjaar 2014 voor de veldmuis ook in onze omgeving was, is de tafel permanent gedekt en hoeft er niet veel moeite gedaan te worden om prooien aan te dragen. In muizenarme jaren zal het meer moeite kosten om aan voedsel te komen en schakelt de vos ook op andere prooien over. Zo is hij berucht als het gaat om het plunderen van de nesten van weidevogels, maar daarin staat hij

niet alleen. Ook marterachtigen en kraaien weten de weg naar een weidevogelnest wel te vinden.

Toch vind ik het leuk om, ondanks het voor sommigen negatieve imago van de vos, een vos in het veld tegen te komen. En dat overkwam ons tijdens onze vakantie in de Harz. Op enkele dagen zagen we daar overdag een of meer

vossen op zoek naar muizen. De meeste waren zeer alert, maar één waarneming sprong eruit. Dat was toen we langs een pad in een beekdal een boterham zaten te eten. Netty zag op ongeveer 200 meter afstand een vos aan komen lopen. De wind stond goed voor ons, zodat de vos ons niet kon ruiken. Af en toe ging de vos dwars op de berm staan om even te speuren en vervolgens een sprongetje te maken om een muis te verrassen. Eenmaal lukte dat en zagen we hem zijn hapje met smaak opeten. Inmiddels kwam hij dichtbij en leek het alsof hij ons niet in de gaten had. Wij bleven stil zitten en waren benieuwd naar de reactie van de vos als hij ons op zou merken. Maar die reactie kwam niet. Het dier kuierde op zijn gemak langs het pad en passeerde ons op een gegeven moment op ongeveer vier meter afstand. Hij keek wel even verbaasd naar ons, maar liep rustig door en verdween even later in een hooiland. En om de vraag in de titel te beantwoorden. Ja, de vos is een schuwe soort, maar gelukkig voor de waarnemer zijn er uitzonderingen die de regel bevestigen.

Verslag paddenstoelenexcursie

door Theo van de Graaf

Op 18 oktober 2014 vond er een paddenstoelenexcursie plaats met een gezellige en geïnteresseerde groep van elf deelnemers onder leiding van Jaap Veneboer. De excursie startte in Havelterberg en voerde door het waterwingebied op de Bisschopsberg. Het resultaat overtrof ons aller verwachtingen. Onderweg naar het doelgebied vertelde Jaap dat hij twee dagen eerder het gebied verkend had en daarbij wel 55 soorten had gevonden. Dat aantal overtroffen we tijdens de excursie ruimschoots. Ik deed mijn best om alles te noteren wat Jaap kon benoemen en kwam daarbij tot 82 soorten. Dat wil niet zeggen dat we ook zoveel soorten zagen. In werkelijkheid waren het er nog meer, omdat zelfs Jaap af en toe moest zeggen dat hij het niet precies wist. Paddenstoelen vormen een moeilijke materie en veel soorten zijn eigenlijk alleen met zekerheid te benoemen als je ze onder de microscoop legt. Jaap viel dus niets te verwijten, integendeel, hij kon een indrukwekkend aantal vlot benoemen. Wat zagen we zoal? Na enkele honderden meters voerde Jaap ons mee van het pad af het bos in. We kwamen uit bij een dikke dode boomstam, een stomp van enkele meters hoog. De stam was begroeid met paardenhoeftvormige echte tonderzwammen in vele kleurtinten grijs. Daaronder zagen we platte tonderzwammen met hun typische kaneelkleur op de bovenkant. Dichtbij de rechtopstaande stam lag er een die

omgezaagd was. Van enige afstand leek deze stam bovenop bedekt te zijn met een dun laagje stuifsnieuw. Dat kon niet waar zijn, het was minstens 15 graden boven nul. Toen we de "stuifsnieuw" van dichtbij bekeken werd onze indruk van sneeuw nog eens bevestigd, omdat de structuur wel leek op die van sneeuw kristallen met piepkleine vingertjes die naar alle kanten werden uitgestoken. De vergelijking met sneeuw ging nog verder. Toen we een vinger legden op het witte goedje smolt het weg als sneeuw voor de zon. Er restte nog slechts een vochtig glinsterend laagje. Natuurlijk hadden we niet te maken met sneeuw of ijs, maar met een schimmel, een paddenstoel dus eigenlijk. Het ging hier om het gewoon ijsvingertje. Op de grond naast het pad ontdekten we op enkele plaatsen groepen kleine paddenstoelen, groeiend op dood hout of houtsnippers. Het waren ronde paddenstoelen in de vorm van een klein kommetje als een piepklein vogelnestje met een doorsnede van ongeveer een centimeter. En waarachtig, op de bodem van het nestje lagen twee of drie "eitjes", kleine bolletjes van sporen. Toen ik er later foto's van had gemaakt, zag ik pas op de foto's dat de binnenkant van het nestkommetje gestreept was. Het ging hier dus om het gestreept nestzwammetje. Deze zwammetjes hebben een opvallende bruine grondkleur. Het viel dan ook nog helemaal niet mee ze de volgende dag terug te vinden voor een

foto. Een andere bijzonderheid was de doolhofzwam, een paddenstoel die op dood hout groeit en aan de onderkant een structuur heeft die lijkt op een doolhof. Aardappelbovisten zijn niet zeldzaam, je komt ze in elk bos wel tegen, vaak met vele exemplaren. Dat was ook hier het geval, het ging hier om de gele aardappelbovist. Een bijzonderheid was dat nogal wat exemplaren werden geparasiteerd door een andere paddenstoel, de kostgangerboleet. Dat had ik nooit eerder gezien. We vonden ook veel gele ringboleten. Die vind je alleen onder larixen, omdat ze alleen met die bomen in symbiose leven. Verder vonden we gewone krulzomen, geschubde inktzwam, narcisridderzwam, prachtvlamhoed, regenboogrussula, bundelmycena, takjestaailing, draadknotzwam, koningsmantel en spekzwoerdzwam om nog maar wat fraaie benamingen op te sommen. Zonder Jaap zouden we de helft niet opgemerkt hebben en nog minder hebben kunnen benoemen. Ik hoop dat Jaap dit jaar weer zo'n excursie wil geven. Ik ga beslist mee.

Bof jij even Theo! Hij gaat het doen op 31 oktober! (red.)

Wandeltip

door Theo van de Graaf

Meenthebrug – Vlodderbrug – 7,5 km

Tip: Op mooie dagen kan het op wegen en fietspaden druk zijn. Wie de drukte wil vermijden kan het beste 's morgens vroeg op pad gaan. Vóór 10.30 uur is het meestal heel rustig, buiten het vakantie seizoen is het vrijwel altijd rustig. Na de routebeschrijving volgen enkele impressies die een indruk geven wat een wandeling via deze route zoal kan opleveren als je vroeg op pad gaat en wat geluk hebt.

Startpunt: Neem op de A32 afslag 7, Steenwijk Noord, en aan het einde van de afrit richting Steenwijk. Op de rotonde de eerste afslag, richting Oldemarkt. Na Witte Paarden met de scherpe bocht mee naar links, richting Oldemarkt. Na het passeren van een zwembad aan de linkerkant neem je de eerste afslag naar links, richting Kalenberg. Blijf richting Kalenberg volgen tot je recht vooruit een brug ziet. Op 100 m voor die brug is er links een

Koppel oktober 2015

parkeerplaats bij informatiebord WaterReijk. **Routebeschrijving:** a. We steken de brug (Meenthebrug) over en slaan rechtsaf. We lopen over het fietspad langs het kanaal tot we na 300 m bij een kijkscherm komen. We hebben hier een mooi uitzicht over petgaten. Dit is een goede plek om een ijsvogel te zien. In de winter zijn er soms nonnetjes en grote zaagbekken aanwezig. Af en toe wordt hier ook een otter gezien. Nadat we uitgekeken zijn, lopen we weer terug naar de brug. Op 50 m voor de brug rechtsaf, een fietspad langs een petgat. Na ruim 500 m passeren we rechts van ons een grote schietwilg. Hier is aan beide kanten van de weg een afrastering gemaakt en onder de weg door loopt een brede buis. Deze voorzieningen zijn aangebracht voor de veiligheid van overstekende otters. b. Aan het einde, bij café De Weerribben, linksaf, de Hoogeweg. We passeren enkele oude veenwerkershuisjes. Na 250 meter negeren we de afslag naar Kalenberg. We passeren spinnekopmolen "De Wichien", een oud veenwerkershuisje en een tjasker. We kunnen om de tjasker heenlopen. In het veld achter de tjasker groeien bijzondere planten zoals

blad 11

moeraskartelblad en zonnedaauw. Het is verboden het veld in te gaan, maar je kunt ook zo de planten goed zien. Let hier in het voorjaar op baltsende watersnippen en jodelende wulpen. We lopen verder over de weg tot we uitkomen bij ANWB-wegwijzer 18410. Hier linksaf. **c.** We steken de Vloddervaart over via de Vlodderbrug. Na de brug gaan we linksaf over het picnickveldje. Onderaan het trapje linksaf en bij de vaart rechtsaf het fietspad op. We blijven nu 2 km langs de Vloddervaart lopen. Boven het open veld rechts kunnen we in de winter regelmatig een blauwe kiekendief waarnemen of anders wel een buizerd of een biddende torenvalk. Halverwege maakt het pad een slinger en passeren we een sluisje. Hier zijn soms zowel links als rechts van het pad ottersprints (poepresten, let op de visshubben) te vinden. **d.** Aan het einde linksaf. We hebben hier goed uitzicht over de nieuwe natuur aan de overzijde van de weg. Met wat geluk zien we lepelaars, grote zilverreigers en allerlei water- en weidevogels. Na 100 m bij de visplas zijn er twee mogelijkheden. 1. Voor de visplas rechtsaf over een fietspad. Aan het einde linksaf. Na 1,5 km rechtsaf over de Meenthebrug. 2. Rechtdoor over de weg blijven lopen en bij de Meenthebrug rechtsaf. **Enkele impressies** Begin april maakte ik de wandeling met vriend Ate. We liepen vanaf de parkeerplaats naar het kijkscherm in de hoop daar een ijsvogel te spotten. Die zagen we vrijwel meteen dankzij Jaap Veneboer die daar achter een camouflagedoek zat te fotograferen. Hij had die ochtend al een ijsvogel op de foto gezet die hij nu aan

ons liet zien op zijn camera. Heel mooi, hoewel wij hem toch liever in het echt wilden zien. Dat geluk was ons niet beschoren. Na een half uur vertrokken we, want we hadden nog een flink stuk te gaan. Nog maar nauwelijks honderd meter van het

kijkscherm verwijderd, hoorden we vanuit de kale elzen langs het fietspad het gekraakeel van twee vogels. Het waren ruziënde kleine bonte spechten die zo opgingen in hun strijd dat ze ons niet zagen staan. We konden ze enkele ogenblikken heel goed bekijken. Dat was voor ons bepaald geen alledaags tafereel. Het voelde zo bijzonder dat ik even terugliep naar Jaap om de waarneming te melden. “Nou”, zei Jaap nog voor ik iets kon zeggen, “jullie zijn net even te vroeg vertrokken, want intussen is de ijsvogel weer langs geweest”. Pech voor ons, maar daar stonden nu wel twee kleine bonte spechten tegenover. Op vrijdag vijf juni maakte ik de wandeling in mijn eentje. Het weerbericht beloofde een tropische dag met temperaturen boven de dertig graden, niet bepaald mijn favoriete weer voor een flinke wandeling. Ik ging er daarom vroeg opuit. Om half zes was ik bij de Meenthebrug. Eerst maar weer naar het kijkscherm. Er was niemand en ik kon ongestoord een half uurtje over het

water uitkijken. Geen ijsvogel liet zich zien, alweer niet. Wel hoorde ik roerdomp en wielewaal. Het geluid van die vogels zou mij gedurende de rest van de wandeling vergezellen, telkens lieten ze van zich horen. Ik heb geen idee om hoeveel exemplaren het ging. Ik nam alle tijd om waarnemingen te doen en om te fotograferen. De tijd vloog om. Het was dan ook al half tien toen ik het sluisje langs de Vloddervaart passeerde waar ik 's winters wel spraints vond van de otter. Het fietspad maakt daar eerst een draai naar rechts en dan, voorbij het sluisje, naar links. Toen ik om die laatste bocht kwam, zag ik voor mij uit, misschien op een afstand van 200 meter, iets onduidelijks op het fietspad. Ik zette mijn verrekijker voor de ogen en zag een groot dier over het pad hobbelen. Hij leek op mij af te komen, maar dat duurde maar enkele ogenblikken. Mogelijk zag hij mij toen. Daarop draaide hij naar de berm toe en sprong met een grote boog het hoge gras in en verdween meteen. In de sprong kon ik hem heel even goed zien van opzij. Het leek op een eekhoorn met een pluimstaart, maar dan groter en donkerder. Het leek mij onmiskenbaar een marter, waarschijnlijk een boommarter. De waarneming duurde voor mij te kort om het verschil te kunnen zien tussen boommarter en steenmarter. Het was trouwens de eerste keer in mijn leven dat ik een marter in het wild zag. Zoveel geluk heb je zelden en je verwacht onwillekeurig dat het rantsoen aan geluk voor die dag wel verbruikt zal zijn. Maar nee, er kwam nog meer. Ik liep door tot einde fietspad en ging linksaf de Woldlakeweg op. Omdat het al flink warm begon te

worden, nam ik de kortste route en bleef dus rechtdoor over de Woldlakeweg lopen. Er staat daar nog één huis. Ongeveer ter hoogte van dat huis zag ik een hermelijn over de weg lopen. Hij liep voor mij uit en zag mij vermoedelijk niet. Ik bleef stilstaan en hem volgen door de kijker. Hij (of zij, dat weet ik niet) was duidelijk op jacht en daarop geconcentreerd. Hij liep recht van mij af over het asfalt, steeds op een afstand van een centimeter of tien van de berm. Telkens keek hij opzij, hij speurde naar iets in het gras. Soms hield hij stil, draaide een kwartslag en ging steil rechtop zitten met de buik naar de berm gekeerd. Zo kon hij de begroeiing nog beter afspeuren. In die houding kon ik hem goed bekijken, de witte buik, de reebruine rug en de lange staart met zwarte punt, een prachtig dier. Op die manier legde hij een afstand af van misschien wel honderd meter waarbij hij telkens even rechtop ging zitten. Tenslotte liep hij over een dam en verdween in de begroeiing. Deze waarneming vond plaats om ongeveer

tien uur in de ochtend onder een stralende zon, juist voordat het grote fietsen een aanvang nam.

Voor professioneel advies hoeft u niet verder te kijken...

...kom meer dan **250** verschillende verrekijkers en telescopen voelen, proberen en bekijken, in het testcentrum van CameraNU.nl

Wij zijn trotse partner van **Staatsbosbeheer**, **Sovon** en diverse **vogelwerkgroepen**.
Door deze verbinding sponsoren wij onder andere het **onderhoud van observatiehutten**

www.cameranu.nl

 cameranu.nl

Aankondigingen

Zaterdag 7 november 2015 wordt de jaarlijkse Overijsselse **vogelaarsdag** georganiseerd door de vogelwerkgroep van natuurvereniging IJsseldelta. Het thema van de dag is 'Vogels in de IJsseldelta'. Dit thema zal in de voordrachten op deze dag worden belicht.

De plaats van samenkomst is Paviljoen De Oase,

Drontermeer-

dijk 13, 8251

PV Dronten.

Vanaf 9.30 uur

staan de koffie

en koek klaar.

Het einde van

het program-

ma is om

16.00 uur. Er

is voldoende gratis parkeergelegenheid.

De toegang is vrij, inclusief koffie/ thee

en een eenvoudige lunch.

Programma: naast presentaties over vogels in voornamelijk West-Overijssel wordt het jaarboek 2015 "Vogels van Overijssel" (deel 14 in de reeks) gepresenteerd. Tussen de middag is er gelegenheid voor bezoek aan stands van verschillende organisaties, maar ook het maken van een wandeling langs het Drontermeer hoort tot de mogelijkheden. In verband met de beperkte zaalruimte, er is plaats voor 150 personen, is opgave verplicht.

Opgave is mogelijk van 1-24 oktober via de e-mail bij vwgkampen@gmail.com.

Zaterdag 28 november -Sovondag

Landelijke sovondag in de Reehorst in Ede. Vijf zalen met lezingen, een grote markt en een jeugdprogramma. Voor meer info zie www.sovon.nl

Lezingen

**Dinsdag 13 oktober 2015 - geologie-
werkgroep**

Op de eerste dinsdagavond van het nieuwe seizoen van de geologiegroep is er voor de pauze een huishoudelijk gedeelte (korte vergadering / mededelingen). In de pauze is er tijd om meegenomen geologische vakantievondsten te bespreken. Na de pauze zijn er twee korte voordrachten:

Machiel de Vos zal ons iets vertellen over de manier waarop het archiveren van analoge en digitale foto's volgens hem het beste gedaan kan worden en Zwaan Beijck zal ons een kijkje geven van het in Djursland (aan de oostkust van Jutland) gelegen Mols Bjergereservaat, een van de mooiste en heuvelachtigste gebieden van Denemarken.

**Maandag 19 oktober De wonderre
wereld van de zwammen door Jaap
Veneboer**

Fascinerend, bijzonder, raar, duistere zaken, bijna iedereen heeft wel een mening over paddenstoelen. Dikwijls heerst er ook een zekere angst, omdat vooral in het verleden veel mensen het slachtoffer werden van giftige zwammen. Gelukkig gebeurt dit vandaag de dag minder, maar het gebeurt nog steeds. Met meer dan 5000 soorten is het te begrijpen, dat het

moelijk zal zijn om alle namen te kennen. Vooral omdat veel paddenstoelen vrijwel gelijk van uiterlijk zijn en daarom microscopisch onderzocht moeten worden. Dit laatste vergt tijd, er komen vakboeken aan te pas en een gezonde kennis van paddenstoelen. De vaak prachtige kleuren en

vormen spreken velen aan, maar hebben die ook nut of is het alleen maar sier? Waarom ruikt de ene paddenstoel naar appel, een andere naar

bitterkoekjes en heeft weer een andere een hele sterke ziekenhuislucht? Misschien krijgen we op deze avond hier een antwoord op, maar misschien is er helemaal geen verklaring voor. Een goede reden om deze avond te bezoeken en deze bijzondere wereld te mee te maken. De lezing vindt plaats in De Klincke, Kerkstraat 16 in Steenwijk, aanvang: 20.00 uur. De toegang is gratis.

Dinsdag 10 november 2015 - geologischewerkgroep

Een lezing verzorgd door Ernst Mols, die zal gaan over vuursteen. Voor de pauze zal iets verteld worden over het ontstaan van vuursteen, vindplaatsen en soorten. Na de pauze wordt verteld

en gedemonstreerd hoe vuursteen in de praktijk bewerkt werd (en wordt).

Maandag 16 november Wespendieneven betrapt met GPS-loggers en camera's door Stef van Rijn

Sinds 2008 wordt in Nederland projectmatig onderzoek gedaan naar wespendieneven door middel van de nieuwste gps-loggers. Wespendieneven gedragen zich zo heimelijk dat het voorheen onmogelijk was om het gedrag in de broedgebieden te begrijpen. Door de loggers weten we nu heel veel meer over het gebruik van gebieden, de keuzes die wespendieneven maken en de locaties waar ze hun voedsel vinden, het wespenbroed. Daarnaast weten we nu veel meer over de timing van de trek en het terreingebruik in de wintergebieden. Onderzoek op de Veluwe (2008-2010), de Achterhoek en Brabant en Limburg (2013-2015) geeft antwoord op tal van vragen en geeft veel geheimen prijs van deze prachtige roofvogelsoort. Op deze avond wordt veel informatie gegeven van het terreingebruik door wespendieneven. De presentatie wordt rijk geïllustreerd met foto's en filmfragmenten van de wespendieneven uit het onderzoek. Stef van Rijn werkt in het team van wespendienevenonderzoekers van de lopende studies.

De lezing vindt plaats in de Klincke, Kerkstraat 16 in Steenwijk, aanvang: 20.00 uur. De toegang is gratis.

Dinsdag 08 december 2015 - geologiegroep

Vanavond zal Jelle Talma uit Leeuwarden ons vertellen over het onderwerp zand. Hij zal ons hierbij ook een deel van zijn zandverzameling laten zien.

Maandag 21 december Peru, verscheidenheid van natuur en cultuur door Machiel de Vos

Het land met tot de verbeelding aansprekende landschappen van de Andes, het Manu regenwoud, het Titicacameer dat op ruim 3800m hoogte ligt en het grootste meer van Zuid-Amerika is met bewoners op drijvende rieteilanden. Maar ook de indrukwekkende erfenissen van Indianen te zien in Machu Picchu en bijvoorbeeld de Nascaliijnen. Peru, een land met een bijzonder aansprekende ecologische diversiteit van incasterns en roodpootaalscholvers aan de kust, condors in de Andes, de merkwaardige hoatzin en paradise tanager in het

Koppel oktober 2015

regenwoud.

Gezien de ervaring van Machiel met het maken van internationale fotoreportages "all over the world" met aandacht voor diversiteit en details belooft het een heel interessante lezing te worden.

De lezing vindt plaats in de Klincke, Kerkstraat 16 in Steenwijk, aanvang: 20.00 uur. De toegang is gratis.

Vooraankondiging

Dinsdag 12 januari 2016

Henry Bos zal deze avond een spreekbeurt houden met als onderwerp Madagascarij. Hij zal ons verslag doen van een reis die hij samen met Henrike daarheen maakte. Cultuur en natuur van dit grote eiland zullen aandacht krijgen, met een accent op geologie.

Dinsdag 09 februari 2016

Ernst Kleis deelt met ons zijn reisindrukken die hij met Geertje opdeed toen zij in de zomer van 2015 door Scandinavië trokken.

blad 17

NIET MEER ZOEKEN!

Drukkerij Hovens Gréve B.V.

levert al meer dan 145 jaar alle soorten drukwerk.
Ook voor fotocopieën en digitaal printen kunt u er terecht.

Het predicaat
"Hofleverancier"
garandeert u
kwaliteit.

ONNASTRAAT 11-13
8331 HL STEENWIJK
E-MAIL: INFO@HOVENSGREVE.NL

TELEFOON (0521) 52 26 00
TELEFAX (0521) 52 27 00
INTERNET: WWW.HOVENSGREVE.NL

Excursieomschrijvingen

Zaterdag 3 oktober – Excursie Diersporen

Sporen van dieren, ze vertellen ons over een wereld waar wij meestal geen weet van hebben. Dieren verstoppert zich doorgaans goed voor ons. Welke soorten komen ergens voor, wat eten ze en hoe maken ze gebruik van het landschap? Met een basiskennis van diersporen zal een wandeling door het bos nooit meer hetzelfde zijn. Jeroen Klopenburg neemt ons mee in de wereld van diersporen. Een deel van het pad kan modderig zijn dus waterdicht schoeisel wordt aanbevolen. Deze excursie sluit aan op de lezing die op 21 september gehouden is. Meer info:

www.diersporen.info.

Vertrek om 9.00 uur P&R station Steenwijk (Eesveense zijde) en start excursie om 9.30 uur bij de parkeerplaats Vloderbrug (Wetering Oost, Scheerwolde).

blad 18

Zaterdag 10 oktober - Vogelexcursie Lauwersmeer (dagexcursie)

Dit nationaal en internationaal bekende gebied is één van de rijkste vogelgebieden van Nederland. Elke excursie zorgt voor verrassende waarnemingen. Via de zuidkant van het Lauwersmeer rijden we

richting Zoutkamp. Onderweg bezoeken we de Huffel, achter camping De Pomp. Daar hebben we een mooi uitzicht over water en rietlanden. We vervolgen onze weg naar Zoutkamp. Van daaruit rijden we via de Strandweg naar het Jaap Deensgat. Bij de vogelkijkhut, die we onderweg tegenkomen, zullen we stoppen om te kijken naar verschillende vogelsoorten. Vervolgens rijden we door

Koppel oktober 2015

naar Lauwersoog waar we een tussen-stop zullen maken.

Tijdens een wandeling rondom de haven en op de kop van de pier in Lauwersoog hopen we een verscheidenheid aan vogels te kunnen waarnemen. We vervolgen onze weg richting de Bantpolder en van daar naar de Ezumakeeg. Vanaf dit punt zullen we weer huiswaarts keren.

De excursie begint om 8.00 uur vanaf de P&R aan de Eesveense zijde van het station in Steenwijk. Warme kleding en meegenomen lunch is niet overbodig en vergeet je verrekijker of telescoop niet! Meer informatie: Albert Steenbergen, 0521 513547 of 06 20934308.

Dinsdag 13 oktober - Schemerschim gezinswandeling

Ervaar het bos op een andere manier tijdens de overgang van dag naar nacht! De schemerschim kent de geheimen van de Woldberg. Tijdens een twee uur durende wandeling neemt de IVN gids het gezin mee op ontdekkingsstocht door het bos. Daarbij zullen alle zintuigen gebruikt worden: proeven, ruiken, zien en horen.

De wandeling is geschikt voor kinderen vanaf 7 jaar. Durf jij mee?

Tip: Trek warme kleren en laarzen aan, een zaklamp is niet nodig.

Verzamelaarsplaats: P- plaats tegenover camping 't Kappie, Bergweg 76, 8336 MC Baars. Aan deze wandeling, die duurt van 18.45–20.15u, zijn geen kosten verbonden.

Nadere inlichtingen: Bibi Rozeboom, 0521 852338.

Zaterdag 24 oktober - Vogelexcursie Gaasterland (dagexcursie)

Op deze dag gaan we vogels kijken in Gaasterland, waar we veel eenden- en ganzensoorten kunnen verwachten. We hopen nog trekvogels waar te kunnen

nemen, maar standvogels en wintergasten krijgen natuurlijk ook onze aandacht. De excursie zal ongeveer de volgende route aannemen: van Ossenzijl naar Lemmer, dan via de Leien richting Oudemirdum. Daarna volgen we de kustlijn naar Stavoren en vervolgen onze weg via Warns naar de Workumer buitenwaard, waar altijd veel te zien is. Onderweg doen we een nieuw uitkijkpunt aan!!!! Een verrekijker, warme kleding en lunch zijn op deze dagexcursie niet overbodig. We vertrekken om 08.30uur bij de fietsenstalling op de P&R aan de Eesveense zijde van het station en om 09.00 uur vanaf de parkeerplaats bij het buitencentrum van Staatsbosbeheer in Ossenzijl. Meer informatie: Albert Steenbergen, 0521 513547 of 06 20934308

Zaterdag 31 oktober – Paddenstoelenexcursie

De jaarlijkse paddenstoelenexcursie gaat dit jaar naar het landgoed Overcinge bij Havelte. Deze omgeving is meestal rijk aan paddenstoelen, maar uiteraard zullen de weersomstandigheden invloed hebben op het aantal soorten dat we vinden. Het is een bos met veel loofhout, zodat we zeker begeleiders van beuk en eik hier zullen aantreffen. Hierbij denken we vooral aan russula's, maar op de stammen van de vele oude halfvergane beuken treffen we wellicht soorten als porseleinzwam, groene schelpzwam en echte tonderzwam aan. We starten de excursie vanaf een oude parkeerplaats aan de Eursingerweg, daar waar het schelpenfietspad de bos ingaat. Deelnemers die niet naar station Steenwijk komen, kunnen hier samenkomen. Deze kleine parkeerplaats ligt pal naast de gebouwen van de Zevenhof, adres Eursingerlaan 2. Het vertrek is om 09.00 uur van de parkeerplaats aan de Eesveense zijde van station Steenwijk. De excursie duurt tot ongeveer 12.30u. Nadere inlichtingen: Jaap Veneboer, telefoon 0521 517628.

ondag 1 november - Kleurenpracht in de Weerribben

Struin op deze zondagmiddag door het moeras van de Weerribben en ontdek welke kleurenpracht er is nu we al diep in de herfst zitten en de winter nadert. Hoe maken plant en dier zich klaar voor

de winter en wat valt er dan nog te ontdekken in het moeras. Samen met gids Roely Luyten gaat u op onderzoek! De wandeling is geschikt voor het hele gezin.

Verzamelaarsplaats: Ingang bij het Buitencentrum van Staatsbosbeheer te Ossenzijl. De wandeling duurt van 15.00-17.00 uur. Aan deze wandeling zijn geen kosten verbonden.

Meer informatie: Roely Luyten, 0521 523740 of 06 11317756

Zaterdag 7 november - Geologische dagexcursie Montferland

Deze dagexcursie staat onder leiding van Jan Drent en voert ons naar Montferland. Een rondleiding in kasteel Huis Bergh staat op het programma. In de kelder van dit kasteel bevindt zich de collectie stenen en fossielen van de heer Van Heek.

Ook de grootste motte van Nederland, de motte Montferland, zal bezocht worden. Als de tijd het toelaat, dan bekijken we aansluitend de rosmolen van Zeddam.

Inlichtingen over vertrektijd en -plaats en opgave voor deze excursie via e-mail: dinieleo@kpnplanet.nl.

Zaterdag 14 november – Vogelexcursie door de Kop van Overijssel

In november zien we veel vogels in onze omgeving neerstrijken om te overwinteren. Op deze zaterdag zullen we de vogels nader gaan bekijken via een route per auto, waarbij we een aantal tussenstops maken op plaatsen waar we verwachten veel vogels aan te treffen.

De volgende route zullen we aanhouden. Vanaf Steenwijk rijden we naar Wetering-Oost, waar we een bezoek brengen aan de vogelkijkhut. Vervolgens gaat de reis via Wetering-West richting Blokzijl. Binnendoor rijden we naar Sint-Jansklooster, waar we een wandeling maken over het vlonderpad om zo een kijkje te nemen over de Beulaker. Vervolgens stappen we weer in de auto en rijden verder richting Heetveld en Zwartsluis. Via de Conrad leidt de weg ons naar Zwartewaterklooster waar we de vogelhut zullen bezoeken. Via de Postweg zakken we af naar Meppel. De Postweg is een mooie plek waar dikwijls reeën te zien zijn. Wie weet laten die zich op deze dag ook weer zien. Vanaf Meppel rijden we terug naar Wanneperveen. We zullen daar nog even kijken bij de plas nabij het Kierschewedepad. Via de Gasthuisdijk, de Auken en de Oude

Beulakerweg rijden we laat in de middag terug naar Steenwijk. We vertrekken om 09.00uur bij de fietssenstalling op de P&R aan de Eesveense zijde van het station te Steenwijk. Een verrekijker, warme kleding en een lunch zijn op deze dag niet overbodig!!! Meer informatie: Albert Steenbergen, 0521 513547 of 06 20934308.

kasteel huis Bergh

Zaterdag 19 december – Bosuilen luisteren op de Woldberg

Het is inmiddels traditie om het jaar af te sluiten met de bosuilenwandeling op de Woldberg. Het oude bos met veel holle bomen is een ideaal leefgebied voor een holenbroeder als de bosuil. Jaarlijks broeden er enkele paren in dit gebied. Het broedseizoen van de bosuil begint al in december. Het mannetje zet dan door te roepen zijn territorium af. Hierdoor laat hij aan andere bosuilenman

nen merken dat zijn territorium al bezet is en dat ze het niet moeten wagen om dat over te nemen. We verwachten bosuilen te horen op deze avond en er wellicht ook een te zien. Vertrek om 20.30 uur vanaf de parkeerplaats bij de Woldberg (na het tunneltje aan de Bergweg). We zullen om ongeveer 22.00 uur terug zijn. We wandelen langzaam en staan regelmatig stil, dus denk aan warme kleding. Meer informatie: Thijs Krösschel, 0521 795081.

Voor aankondigingen

- 09 januari 2016** Wandeling en nieuwjaarsbijeenkomst KNNV en IVN
Noteert u de datum vast?
- 12 januari 2016** Lezing geologiewerkgroep met als onderwerp Madagascar door Henry Bos
- 18 januari 2016** Algemene lezing over de IJsseldelta
- 09 februari 2016** Lezing geologiewerkgroep met reisindrukken uit Scandinavië door Ernst Kleis
- 21 maart 2016** Algemene lezing

AGENDA KNNV en IVN

De vogelwerkgroep houdt in de maanden september tot en met april haar avonden op elke eerste dinsdag van de maand in De Klincke, Kerkstraat 16 te Steenwijk. In de maanden mei en juni worden er werkgroepexcursies gehouden.

De vogelgroep IVN houdt in de maanden september t/m april haar avonden op elke tweede dinsdag van de maand in 't Hoogthij, Oldemarktseweg 117, Steenwijkerwold. In mei en juni wordt er een excursie voor de groep georganiseerd.

De vlinderwerkgroep houdt in de maanden oktober tot en met april haar avonden op elke eerste maandag van de maand in De Klincke, Kerkstraat 16 te Steenwijk.

De plantenwerkgroep houdt in de maanden oktober tot en met april (m.u.v. december) haar avonden op elke eerste woensdag van de maand in De Klincke, Kerkstraat 16 te Steenwijk. In de maanden mei en juni worden er inventarisaties uitgevoerd.

De geologiewerkgroep houdt in de maanden oktober tot en met april haar avonden op elke tweede dinsdag van de maand (tenzij anders vermeld) in De Meenthe, Stationsplein 1, zaal 3 te Steenwijk. Jaarlijks wordt een (meerdaagse) werkgroepexcursie gehouden. Op de webpagina van de KNNV afdeling is het actuele programma vermeld.

De gezamenlijke lezingen van KNNV en IVN worden in de maanden oktober tot en met maart (februari in combinatie met de KNNV ledenvergadering) gehouden op de derde maandag van de maand in De Klincke, Kerkstraat 16 te Steenwijk.

Agenda

- 03 oktober Excursie diersporen
05 oktober Vlinderwerkgroep
06 oktober Vogelwerkgroep
07 oktober Plantenwerkgroep
08 oktober Geologiewerkgroep cursus Algemene Introductie avond 1
10 oktober Vogelexcursie Lauwersmeer
10 oktober Werkgroep Kerkuilen Nederland, landelijke dag
13 oktober Schemerschim gezinswandeling
13 oktober Geologiewerkgroep
13 oktober Vogelgroep IVN
19 oktober Lezing paddenstoelen
22 oktober Geologiewerkgroep cursus Algemene Introductie avond 2
24 oktober Vogelexcursie Gaasterland
24 oktober Nacht van de Nacht
31 oktober Paddenstoelenexcursie
31 oktober Vleermuiswerkgroep Nederland, landelijke dag te Velp. Informatie:
www.vleermuisnet.nl
- 01 november Kleurenpracht in de Weerribben
02 november Vlinderwerkgroep
03 november Vogelwerkgroep
04 november Plantenwerkgroep
05 november Geologiewerkgroep cursus Algemene Introductie avond 3
07 november Geologische dagexcursie naar Montferland
07 november Natuurwerkdag
07 november Overijsselse vogelaarsdag aan het Drontermeer
10 november Geologiewerkgroep
10 november Vogelgroep IVN
14 november Vogelexcursie Kop van Overijssel
14 november Ravondag, Nijmegen: www.ravon.nl
16 november Lezing wespeneieren
19 november Geologiewerkgroep cursus Algemene Introductie avond 4
28 november Sovondag, Ede: www.sovon.nl
- 01 december Vogelwerkgroep
03 december Geologiewerkgroep cursus Algemene Introductie avond 5
07 december Vlinderwerkgroep
08 december Geologiewerkgroep
08 december Vogelgroep IVN
10 december Geologiewerkgroep cursus Algemene Introductie avond 6
19 december Excursie bosuilen luisteren op de Woldberg
21 december Lezing natuur in Peru

Port Betaald
Port Payé
Pays-Bas

Retouradres postbus 171 8330 AD Steenwijk.

KNNV Vereniging voor veldbiologie
De Noordwesthoek

IVN Vereniging voor natuureducatie en
duurzaamheid afdeling Noordwest-Overijssel